

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת שלח

(יג, ב) ויתורו. פעל הריגול והחפוש נקרא "תור" על שם סופו, כי הוא המביא לידי התר ספק. כי תכלית המחפש להתיר לו מה שהוא מסופק בו ושאיננו יודע. וכאשר ראה או השיג אותו דבר המחופש כבר הותר (ספקתו) [ספקו] והעלמתו (אויפגעלאַזט). ומזה גם כן "ולא תתורו אחרי לבבכם" (להלן טו, לט) דהיינו לכסות כל דבר שהלב נוטה אחריו מן הדברים הנראים טובים, אם טובים הם אם לאו. (רש"י, "יריעות שלמה", ח"א דף עה, ב; ארז החכמה, עמ' 181).

א. הכתב והקבלה.
פרק יג' פסוקים ב', טז':

ההבדל בין "לתור" לבין "לרגל"

(טז) לתור את הארץ. יש הבדל בין "תור" ל"מרגל" לרשד"ל (בית האוצר, ח"א עמ' 15). האישי אשר יתור הוא מבקש הטוב. "לתור להם מנוחה" (לעיל י, ג), "לתור לכם מקום לחנותכם" (דברים א, ג), "אל ארץ אשר תרתי להם" (יחזקאל כ, ו), וכן "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (לעיל טו, לט) לרדוף אחרי התענוגים. ובהפך ה"מרגל" יבקש את הרע, כמו "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם" (בראשית מב, ט). וכן "הלא בעבור לחקור ולהפוך ולרגל הארץ באו עבדיו אליך" (דהיי"א יט, ג), וכן "וירגל בעבדך אל אדוני המלך" (שמו"ב יט, כח), "לא רגל על לשוננו" (תהלים טו, ג). כולם ענינים גילוי הגנות והרע. והנה משה רבנו בשלחו שנים עשרה אנשים לראות ארץ כנען, ידוע הדבר כי לא לצורך שלח אותם, כי היותה ארץ זבת חלב ודבש הרי פי ה' דבר. והיות העם היושב עליה חזק או רפה, מה מעלה ומה מוריד, וה' ילחם להם. אך שָׁלַחם לתור את הארץ למען יראו את טובה ויגידו כבוד אל עם הארץ, ויחזקו ידיהם ללכת אחרי ה'. והמה השחיתו התעיבו עליה, [מליצה ע"פ תהלים יד, א] והפכו מחשבת שולחם. על כן אנחנו קוראים להם בשם "מרגלים", (גם [אף] כי בפרשת שליחותם לא נקראו כי אם בשם "תרים").

ואולם במשנה תורה (דברים א, כד) כתוב לאמר "ויבואו עד נחל אשכול וירגלו אותה", כי באמת כן היה הדבר, כי מעשה מרגלים עשו ולא מעשה תרים. גם כי לתור נשלחו ולא לרגל. על כן כתוב שם אחר הדברים האלה "ויקחו בידם מפרי הארץ וירידו אלינו וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלהינו נתן לנו. ולא אביתם לעלות" (דברים א, כה-כו). והנה למראה-עינים העיקר חסר. כי זה שלא אבו לעלות לא היה על אודות טובת הארץ אשר אמרו המרגלים, כי אם בעבור אמרם "אפס כי עו העם", ועל פי דרכנו אין המקרא חסר דבר. כי באומרו "וירגלו אותה" כבר הודיענו כי הוציאו עליה שם רע, ולא נשאר לו להגיד רק את הטוב שאמרו. על כן הוסיף ואמר "ויאמרו טובה הארץ", להזכירם כי גם כי הוציאו עליה דבה הנה לא יוכלו להכחיד תחת לשונם את יקר תפארתה. ו

פסוק

1. איך פרשנו מפי' את השורש: "תור"?
2. לאיזה מטרה הלך אותם משה?
3. למה הם נקראים על ידינו "מרגלים"?
4. איך פרשנו מוכיח דעתו מן הפסוקים?

שלח

(יט) ומה הארץ אשר הוא ישב בה. זו שאלה על טיב הארץ כאדמת האדם. לעיל נאמר: "ואת העם הישב עליה"; נמצא שהוא דן בעם בלא קשר לארץ, והרי הוא שואל איך העם חי ומתפתח על אדמתו. ואילו כאן נאמר: "ומה הארץ אשר הוא ישב בה"; נמצא שהוא דן באוכלוסיה שבתוך הארץ, והרי הוא שואל איך סגולות הארץ משפיעות על יושביה ומעצבות את אופיים, מה מעלת הארץ כמקום מטע של התפתחות לאומית, הטובה הוא אם רעה מבחינה זו, האם היא מקדמת או מעכבת את חיי התרבות הרוחניים והמוסריים של עם. הרינו מזכירים את מאמר חז"ל, שנלמד מתוך הנסיון: "אורא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח ע"ב). ומה הערים וגו' הבמחנים אם במבצרים. הניגוד הזה הוא כעין הניגוד שבין "עיר חומה" ל"חצרים אשר אין להם חמה" (ויקרא כה, כט ולא). "מחנים": ערי פרוזות; "מבצרים": ערים בצורות; אלא שהבדל זה נתפס כאן בעיקר מבחינת משמעותו האסטרטגית. עיר פרוזת היא בבחינת "מחנה" כלפי האויב והגנתה תלויה רק באומץ לב תושביה. כנגד זה עיר מוקפת חומה היא "מבצר" שקשה לכבוש אותו (השוה פי' בראשית יא, ו). בשמואל א' ו, יח הרי הוא כולל את כל ערי הפלשתים בניגוד זה: "מעיר מבצר ועד כפר הפרזי". במדרש רבה טז, ט נאמר שהישיבה בערי פרוזות היא סימן לאומץ רוח ומבצרים מורים על מורך לב: "מנין אתם ידעים כחם? אם במחנים הם שרויין, הם גבורים בוטחין על כחם, אם במבצרים, חלשים הם ולבם רך". על ערי הפרוזות נאמר: "על-שדה הארץ יחשב" (ויקרא כה, לא); ערים אלה נחשבות אפוא כחלק מן השדה, ומבחינה היסטורית-תרבותית הרי כאן שוני מהותי הנובע מן השוני של עיסוק התושבים;

אלות

1. התוכל להסביר למה פרשנו מרחיב את האלותיו fe מה כאן מצרף מצדדים המצייט?
2. איך שייכת "ההתפתחות האלואמית" לצנינו?
3. מה באמת רצה מה לבקר לפי זה, ולמה?
4. איזה חשיבות יש לצומדא fe מלורים באחנות או באמצרים?
5. האם כל זה קשור בצצט לעלה העדולה def, מה ככלל היה צורך במרעליים?

* * *

ג. ביאור יש"ר.

פרק יג' פסוק כ':

: הבמחנים. ערים פתוחות מאין חומה סביב: (כ) ומה הארץ. עתה יפרט הסודעה השניה שיחקרו על חלק הארץ המגדל למחיס, ואמר השמנה היא אם רזה, אם היא מרובה בתצורות וצפירות, ובכלל זה אם היא רבת המעינות: היש בה עץ. אילני מאכל, כמו שרצה מענין הכתוב שזה לחקור על תצורת הארץ ועל פירות האילן, ואח"כ לזה שיביאו לו מפריים: וחתחזקתם. יערב נא לבצבס לקחת גם מפרי הארץ;

אלות

1. איך פרשנו מבין את: "הבמחנים"?
2. מה מטרת השאלה על: "מה הארץ"?
3. למה היה צריך לחזק לבט לקחת מפרי הארץ?

* * *

ד. תוספת ברכה .

פרק יג' פסוק כה':

אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות מאוד (י"ג כ"ח)

לכאורה אין מבואר מה חטאו בלשון זה והלא גם משה תיאר את העם בלשון כזה, כמו שאמר (פ' עקב ט' א') שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדולים ועצומים ערים גדולות ובצורות בשמים.

אך הבאור הוא עפ"י המבואר באגדת החורבן (גיטין נ"ז א') באיש אחד שפנה כלפי שמים בלשון הלא ה' ונחתנו וזכר, ונענש על זה, ופריך בגמרא והלא גם דוד אמר כן (תהלים, ס' י"ב), ולמה נענש האיש על זה, ומשני דוד אתמוהא קא מתמה, כלומר, הוא אמר בסגנון תמי, האמנם אתה ה' ונחתנו, וכאומר, הלא זה לא יתכן, אבל אותו האיש אמר כן בסגנון ודאי והחלטי, ולכן נענש. ומבואר מזה דהטעם והנגינה משנים כונת הדברים משוב לרע ומזכות לחובה. והנה משה כשאמר כן, אמר בהחלט כי אתם עוברים לרשת גוים גדולים ועצומים וערים גדולות ובצורות, כלומר, אתם עוברים אל נכון לרשת ודאי באין ספק, ולא כן המרגלים אמרו כן במובן מבלתי יכלת לנצח ולהוריש אותם, וכהוראת הלשון "אפס" (אפס כי עז העם), שהוראתו — אך, רק, כמו אפס את הדבר אשר אדבר אליך היום: תדבר (פ' בלק), אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך (שופטים, ד' י"ט), ועוד כהנה.

אלו

1. אינה קושי מוצא פרשנו פסוקנו וא"כ הוא מכריע אותו?
2. מה משה אמר ומה המרגלים אמרו כאן?
3. לפי זה האם המרגלים דיברו אמת או שקרו?

* * *

ה. רמב"ם .

פרק יג' פסוק לח': "ויוציאו דבת הארץ"

לשון המשנה, לא נחתם גזר דין על אבותינו אלא על לשון הרע ר"ל ענין המרגלים, ואמרו ע"ה ומה אלו שלא הוציאו שם רע אלא על העצים ועל האבנים התחייבו מן העונש מה שנתחייבו, מי שידבר בגנות חברו על אחת כמה וכמה.

אבות א', ט"ז

אלו

1. איך פרשנו מפי' את המלה: דיבה כאן ומנין לו זאת?
2. מה היה ה"ש הרצ" שהט הוציאו, הלא דיברו אמת?
3. איך פרשנו מפי' את המלה: "לשון הרע" לפי זה?

* * *